

УДК 347.9

Сеник П. Р.,

к.ю.н., асистент кафедри адміністративного та фінансового права Львівського національного університету імені І. Франка; м. Львів.

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЛОГІЧНЕ ЗАВЕРШЕННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми, що виникають чи потенційно можуть виникнути у виконавчому провадженні при виконанні судових рішень в Україні. Автор статті аналізує норми Закону України “Про виконавче провадження” від 2 червня 2016 року (зі змінами та доповненнями) та Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів” від 2 червня 2016 року (зі змінами та доповненнями) та виявляє основні проблеми що виникають чи можуть виникнути у стягувача при здійсненні ним авансування витрат виконавчого провадження. Розглядаються недоліки, які містяться у Законі України “Про виконавче провадження” від 2 червня 2016 року які можуть призвести до порушення майнових прав стягувача та спричинити завдання йому значних збитків. За результатами дослідження автор пропонує обґрунтовані зміни до діючого законодавства, які б сприяли захисту майнових прав стягувача і в свою чергу не порушували б права інших учасників виконавчого провадження.*

Ключові слова: приватний виконавець, примусове виконання рішення, авансування витрат виконавчого провадження, державна виконавча служба, державні виконавці.

P. R. Senyk,

Candidate of jurisprudence, assistant of the department of administrative and financial law of Lviv national Ivan Franko University, Lviv.

EXECUTIVE PROCEEDINGS AS LOGICAL COMPLETION OF JUDICIAL PROCEEDINGS

***Abstract.** The article deals with problems, arising or potentially arising, in enforcement proceeding during the enforcement of court decisions in Ukraine. The author analyses provisions of Law of Ukraine “On enforcement proceedings”, dated June 2, 2016 (with amendments and additions) and of Law of Ukraine “On state bodies and persons who carry out enforcement of court decisions and decisions of other state bodies”, dated June 2, 2016 (with amendments and additions), and detects the main problems, arising or potentially arising, that can be faced by the recoverers during advancement of expenses of enforcement proceedings. Disadvantages, which are contained in the Law of Ukraine “On enforcement proceedings”, dated June 2, 2016, and may lead to breach of*

recoverer's property rights and cause significant damages to the recoverer are considered in the article. Based on the research results the author suggests substantiated amendments to the enforcement legislation that protects recoverer's property rights but do not breach rights of other participants of enforcement proceeding.

Keywords. private executor, compulsory enforcement of decision, advancement of expenses of enforcement proceedings, state enforcement service, state executors.

Постановка проблеми. Формування громадянського суспільства та розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави пов'язані із зміцненням законності, підвищеною увагою з боку держави до забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Однією з ознак правової держави є визнання і забезпечення права на судовий захист порушених прав, свобод та законних інтересів. Одним з складових і невід'ємних етапів судового провадження є етап виконання рішення суду, адже саме втілення в життя положень передбачених рішенням суду надає процесу судового захисту порушених прав, свобод та законних інтересів особи ознак завершеності.

В даний час йде активне реформування виконавчої та судової гілок влади, це отримало своє відображення у кадрових змінах, змінах структури органів цих гілок влади, а також і в законодавстві що регулює їх діяльність. Прийняття 2 червня 2016 року Закону України “Про виконавче провадження” та Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів” внесло свій вклад у здійснення вищезазначених реформ. Тому варто виявити, які саме зміни відбулися у виконавчому провадженні і, як вони вплинуть на процес судового захисту порушених прав, свобод та законних інтересів особи.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичною основою дослідження стали публікації провідних науковців, зокрема В. Б. Авер'янова, Ю. Білоусова, Ф. Бортняк, С. В. Ківалова, О. Кононенко, Л. Крупнова, О. Р. Кузь, Р. О. Куйбіди, О. Лаврнович, О. М. Леванчук, С. Лобанцева, Є. Олевської, О. І. Угриновської та інших.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення основних проблем, що виникають у виконавців та стягувачів у виконавчому провадженні при виконанні рішень судів.

Виклад основного матеріалу. Кожному гарантується право на справедливий суд у розумні строки незалежним та безстороннім судом (ст. 6 Конвенції по захист прав людини і основоположних свобод). Відповідні міжнародні норми знайшли своє відображення у Конституції України та інших нормативних актах. Проте, якщо рішення суду набрало чинності, це ще не є гарантією його виконання винною (зобов'язаною судом) стороною. У випадку невиконання рішення суду у добровільному порядку, розпочинається наступний етап у процедурі захисту порушеного права — примусове виконання рішення.

Європейський суд з прав людини дійшов до висновку, що виконавче провадження не може бути відокремлено від судового провадження (справа “Сіка проти Словаччини” (Sika v. Slovakia), N 2132/02, пп. 23-26, від 13 липня 2006 року). Дану позицію ЄСПЛ підтримує у справах, у тому числі у справі “Васильчук проти України” (Заява N 31387/05, остаточне рішення 10.05.2010 р.) [1].

У 2016 році набрали чинності одразу два нові закони, що регулюють процедуру виконання судових рішень та рішень інших органів, це Закон України “Про виконавче провадження”, який викладено у новій редакції, та Закон України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів”.

Основна мета цих законів — запровадження в Україні інституту приватних виконавців, які здійснюватимуть примусове виконання судових рішень. У зв’язку із цим, а також з метою подальшого вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (далі — рішень), змінено деякі елементи виконавчого провадження. Основні зміни, у виконавчому провадженні виражаються в наступному:

- примусове виконання рішень покладається на державних і приватних виконавців;
- запроваджено Єдиний реєстр боржників;
- за прийняття виконавчого документа до примусового виконання стягувач зобов’язаний сплатити авансовий внесок;
- при відкритті виконавчого провадження строк для самостійного (добровільного) виконання рішення боржнику не надається;
- виконавець при відкритті виконавчого провадження зобов’язаний негайно накладити арешт на майно (кошти) боржника;
- після відкриття виконавчого провадження виконавець зобов’язує боржника подати декларацію про доходи та майно;
- визначення вартості майна боржника має здійснюватися за взаємною згодою стягувача та боржника, якщо такої згоди не досягнуто — для оцінки майна залучається суб’єкт оціночної діяльності — суб’єкт господарювання;
- реалізація майна боржника здійснюється на електронних торгах;
- змінено строки вчинення вагомих виконавчих дій;
- із Закону “Про виконавче провадження” виключено положення щодо контролю за законністю виконавчого провадження з боку керівних органів ДВС.

Звичайно, що вищезазначені зміни до процедури виконавчого провадження мають сприяти підвищенню рівня ефективності виконання рішень в державі. Однак цілий ряд недоліків які існують у “новій” процедурі виконавчого провадження можуть призвести до істотних порушень прав та інтересів стягувачів, боржників, а також приватних виконавців [2].

Розглянемо деякі з них:

1. Пов’язані з авансуванням стягувачем витрат виконавчого провадження. З метою мінімізації бюджетних витрат на проведення виконавчих дій та забезпечення фінансування цих витрат в діяльності

приватного виконавця законодавцем передбачено обов'язкове авансування стягувачем витрат на вчинення виконавчих дій. Так, ч. 2 ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження” встановлено, що до заяви про примусове виконання рішення стягувач долучає квитанцію про сплату авансового внеску в розмірі 2 відсотків суми, що підлягає стягненню, але не більше 10 мінімальних розмірів заробітної плати, а за рішенням немайнового характеру — у розмірі одного мінімального розміру заробітної плати з боржника — фізичної особи та в розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника — юридичної особи [3]. Вказана стаття додатково визначає категорію рішень за якими стягувачі звільняються від сплати авансового внеску та коло осіб — стягувачів, які також звільнені від сплати авансового внеску.

Статтею 43 Закону України “Про виконавче провадження” передбачено додаткове авансування витрат виконавчого провадження. Так, у разі якщо витрати на залучення до проведення виконавчих дій суб'єктів господарювання на платній основі, виготовлення технічної документації на майно, здійснення витрат на валютообмінні фінансові операції та інших витрат, пов'язаних із перерахуванням коштів, перевищують суму сплаченого авансового внеску, стягувач зобов'язаний додатково здійснити авансування таких витрат. У разі перебування виконавчого провадження на виконанні у приватного виконавця авансування стягувачем зазначених витрат виконавчого провадження є обов'язковим лише на вимогу приватного виконавця. Водночас, якщо згідно ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження” є наявне звільнення від сплати авансового внеску певного кола стягувачів та за певні категорії рішень, то звільнення від сплати коштів на додаткове авансування витрат виконавчого провадження Законом не передбачено.

Проаналізувавши вище перелічені норми приходимо до висновку, що у кожного стягувачавиникає обов'язок у тій чи іншій формі здійснювати авансування витрат на проведення виконавчих дій по виконанню рішення, винесеного на його користь. Авансування цих витрат здійснюється у два етапи:

- перший (обов'язковий для виконавчого провадження за деякими винятками передбаченими ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження”) — шляхом сплати авансового внеску при поданні заяви про примусове виконання рішення;

- другий, передбачений ст. 43 цього Закону, (можна його назвати — факультативним) — шляхом додаткового авансування витрат виконавчого провадження у разі недостатності коштів авансового внеску для вчинення подальших виконавчих дій.

Саме щодо етапу додаткового авансування витрат виконавчого провадження виникають застереження. Ст. 43 Закону України “Про виконавче провадження” передбачає у разі якщо витрати на проведення виконавчих дій перевищують суму сплаченого авансового внеску, стягувач зобов'язаний додатково здійснити авансування таких витрат, тобто при

відсутності у певної категорії осіб обов'язку сплати авансового внеску ніхто не забороняє виконавцю вимагати у них додаткового авансування витрат виконавчого провадження. У такому випадку сума додаткового авансування витрат виконавчого провадження може включати в себе і суму авансового внеску, яку вищезазначена пільгова категорія осіб мала сплатити у вигляді авансового внеску.

У разі невиконання стягувачем вищевказаного обов'язку для нього наступають наступні негативні наслідки:

- якщо стягувач не надав підтвердження сплати авансового внеску при поданні виконавцеві виконавчого документа, то такий виконавчий документ згідно п. 8 ч. 4 ст. 4 Закону України "Про виконавче провадження" повертається стягувачу без прийняття до виконання;

- якщо стягувач не здійснив авансування витрат виконавчого провадження, передбачених ст. 43 Закону України "Про виконавче провадження", виконавчий документ також повертається стягувачу без подальшого виконання згідно п. 4 ч. 1 ст. 37 цього Закону [2].

Згідно ч. 3 ст. 43 Закону України "Про виконавче провадження" після закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа стягувачу авансовий внесок повертається стягувачу, якщо інше не передбачено цим Законом. Автором статті "Проблеми виконавчого провадження "по-новому" і шляхи їх рішення" О. Кузь зазначено що "недоліком даної норми є те, що законодавець передбачив можливість повернення стягувачу лише авансового внеску, а повернення додаткового авансування, яке стягувач зобов'язаний здійснити згідно ч. 1 ст. 43 Закону, не передбачив". З цим висновком автора можна частково погодитися. Частиною 3 статті 37 Закону України "Про виконавче провадження" передбачено у разі повернення виконавчого документа з підстав, передбачених частиною першою цієї статті, стягувачу повертаються невикористані суми внесеного ним авансового внеску. Тобто ст. 37 цього Закону передбачені підстави для повернення саме авансового внеску стягувачу. Як вбачається з назви ст. 43 вищезазначеного Закону "Додаткове авансування витрат виконавчого провадження" вона регулює відносини щодо додаткового авансування витрат виконавчого провадження, тобто ч. 3 цієї статті визначає підстави повернення саме сум додаткового авансування витрат виконавчого провадження. Проте, як слушно зазначає О. Кузь у своїй статті, згідно Закону України "Про виконавче провадження" авансовий внесок і додаткове авансування витрат виконавчого провадження за своїм призначенням є абсолютно різними коштами, які підлягають обов'язковій сплаті стягувачем на зовсім різних стадіях виконавчого провадження, а тому ці поняття не є тотожними. Нерозмежування законодавцем поняття "авансового внеску" та "додаткового авансування витрат виконавчого провадження" у питанні повернення цих коштів, на практиці може викликати спір між виконавцем та стягувачем, який можливо буде вирішити лише при розгляді його судом. Це в свою чергу істотно порушуватиме природні права та інтереси стягувача. При цьому слід зазначити, що нерідко суми додаткового авансування можуть

значно перевищувати розмір авансового внеску, ця обставина неабияк спонукатиме виконавця вчиняти всі можливі дії для неповернення цих сум стягувачу.

Детальніше розглянемо норми Закону України “Про виконавче провадження”, якими передбачено повернення авансового внеску стягувачу.

Ст. 45 вищенаведеного Закону визначає, що при розподілі стягнутих виконавцем з боржника за виконавчим провадженням грошових сум (у тому числі одержаних від реалізації майна боржника) у першу чергу повертається авансовий внесок стягувача на організацію та проведення виконавчих дій. Знову таки норма цього Закону передбачає повернення стягувачу лише авансового внеску, а повернення коштів внесених стягувачем на додаткове авансування витрат виконавчого провадження законодавець не передбачив. Такою нормою може звичайно слугувати п. 2 ч. 1 ст. 45 Закону України “Про виконавче провадження” в якому зазначено що у другу чергу компенсуються витрати виконавчого провадження, не покриті авансовим внеском стягувача. Проте до переліку витрат виконавчого провадження, що передбачені ст. 42 цього Закону не включені кошти внесені стягувачем на додаткове авансування витрат виконавчого провадження.

Висновки. Підсумовуючи все вищенаведене можна прийти до висновку що п. 2 ч. 1 ст. 45 Закону України “Про виконавче провадження” встановлено фактично єдиний випадок, коли реально можливо компенсувати витрати виконавчого провадження за рахунок стягнутих з боржника коштів, а саме при їх розподілі. Не встановлення Законом України “Про виконавче провадження”, при розподілі стягнутих з боржника грошових сум, обов’язку щодо повернення стягувачу внесених ним коштів на додаткове авансування залишає його без можливості їх подальшої компенсації за рахунок боржника. Тому доцільно внести зміни до п. 1 ч. 1 ст. 45 цього Закону, якими передбачити, що при розподілі стягнутих з боржника грошових сум у першу чергу повертається авансовий внесок стягувача та кошти, внесені стягувачем на додаткове авансування витрат виконавчого провадження.

Література:

1. Барбашин С. Виконавче провадження: чи дійсно система працює? / Барбашин С. // Юридичний вісник України, — 2017. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://yvu.com.ua/vykonavche-provadhennya-chy-dijsno-systema-pratsyuue/>
2. Кузь О. Проблеми виконавчого провадження "по-новому" і шляхи їх рішення / О. Кузь // Протокол : юридичний інтернет ресурс, — 2016. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://protokol.com.ua/ru/problemi_vikonavchogo_provadhennya_po_novomu_i_shlyahi_ih_rishennya/
3. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>

References:

1. Barbashyn S. Vykonavche provadzennia: chy dijsno systema praciuiie? / Barbashyn S. // Iurydychnyj visnyk Ukrainy, — 2017. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://yvu.com.ua/vykonavche-provadhennya-chy-dijsno-systema-pratsyuye/>
2. Kuz O. Problemy vykonavchogo provadzennia “po-novomu” i shliahy ih rishennia / O. Kuz // Protokol : iurydychnyj internet resurs, — 2016. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://protokol.com.ua/ru/problemi_vikonavchogo_provadhennya_po_novomu_i_shlyahi_ih_rishennya/
3. Pro vykonavche provadzennia: Zakon Ukrainy vid 02 chervnia 2016 roku (zi zminamy ta dopovnenniamy) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>